

ՀՍՍՌ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԱՎԱԿՆԵՐԻ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՍԽՐԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

355.331(47.925 Ղևոնդյան)

Ք.52

Վ. ԹԵՐԶԻԲԱՇՅԱՆ

ԵՐԱԳԼՍԻ Է 1961 թ.

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ

Հ Ե Ր Ո Ս

ԳԵՆԵՐԱԼ-ՄԱՅՈՐ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

ՂԱԶԱՐՅԱՆ

ՀԱՍՏ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

Ե Ր Ե Վ Ա Ն

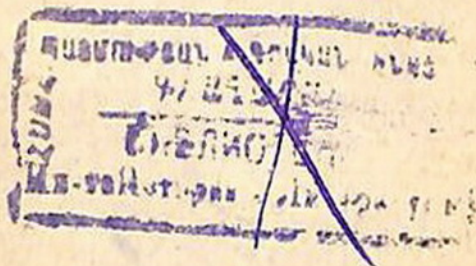
1944

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՌ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
Պ Ա Տ Մ ՈՒ Թ Յ Ա Ն Ի Ն Ս Տ Ի Տ ՈՒ Տ

Պ ա ճ. խմբագիր՝ Խ. ՄՈՄՋՅԱՆ

Ծագիկը՝ Նկարիչ Մ. Ն. ՄՈՒՍԻ

A $\frac{1}{1823}$

2175

Սովետական ժողովրդի Հայրենական Մեծ պատերազմի հերոսների թվին է պատկանում հայ ժողովրդի պանծալի զավակ, Սովետական Միության Հերոս, գեներալ-մայոր Անդրանիկ Ղազարյանը։ Նրա ղեկավարությամբ գործող 74-րդ հրաձգային դիվիզիան աչքի ընկավ Դեսնա գետը գրոհով անցնելու ժամանակ և նշվեց Գերազույն Գլխավոր Հրամանատարի 1943 թվի սեպտեմբեր 16-ի Հրամանում։ Մարտական այդ գործողությունները հաջողությամբ և արիարար ղեկավարելու համար գեներալ-մայոր Անդրանիկ Ղազարյանը պարգևատրվեց Սուվորովի 2-րդ աստիճանի շքանշանով։

Նույն թվի հոկտեմբերի 16-ին գեներալ-մայոր Ղազարյանն արժանացավ Սովետական Միության Հերոսի բարձր կոչմանը Դեսնա գետն անցնելիս ցույց տված արիության և հերոսության համար։

Անդրանիկ Ղազարյանը ծնվել է 1904 թվին Բաքվում՝ շուշիցի գերձակ Աբրահամի ընտանիքում։ Մորից նա գրկվեց, երբ հազիվ երեք տարեկան էր։ Մանկության հիշողությունները լի են դառնությամբ։ Համարյա որբ Անդրանիկը մեծացել և դաստիարակվել է ազգականների խնամքի տակ։ Նա սկսում է դպրոց հաճախել միայն տասն տարեկան հասակում։ Ընդամենը չորս տարի է տևում Անդրանիկի ուսումը քաղաքային յոթնամյա դպրոցում։ Միաժամանակ նա հետևում է արհեստի։

1920 թվին մեռնում է գերձակ Աբրահամ Ղազարյանը։ Անդրանիկը նորից մնում է որբ ու անապատան։ 16-ամյա պատանու համար դա ծանր հարված էր։ Անդրանիկը միանում է փախուտականների կարավանին և բռնում Հայաստանի ճանապարհը։ ցուրտ ձմռանը Ջանգեղուրի, Դարալագյազի լեռներով մի կերպ հասնում է

Նրեան՝ հյուժված, ուժաստատ: Այն ժամանակ արդէն Հայաստանի վրա ծածանվում էր Սովետների հաղթական դրոշը: Անդրանիկին ընդունում և ապաստան է տալիս Հայկական Կարմիր Բանակի ռազիո-գործածասը որպէս սանի:

Շուտով Անդրանիկը գտնում է իր մորեղբորը՝ ուսուցիչ Ռուբին Հովհաննիսյանին, իր միակ կենդանի մնացած հարազատին, որին նա չէր տեսել 1915 թվից:

Անդրանիկը գտնում է իր հանգըրվանը հարազատ ժողովրդի ծոցում, մորեղբոր խնամքի տակ, որի գուրգուրանքը նա չի մոռացել մինչև այսօր: Ծնողազուրկ պատանին մի բուռն ձգտում ունիւր—մտնել զինվորական ծառայութեան: Արդյոք ի՞նչն էր մղում նրան դեպի այդ ասպարեզը—ազմական փառքը, թե՞ անարդարութեանների ու բռնութեան դեմ պայքարելու, այդքան աղետների և ավերների համար վրեժխնդիր լինելու փափագը:

Նվ ահա մենք տեսնում ենք նրան Նրեվանի զորամասերից մեկի շտաբում որպէս

ցրիչ: Նա իր ռազմական փայլուն տապա-
րեզն սկսում է ամենահամեստ և աննշան
պաշտոնից: Սակայն պատանու հոգում ար-
ծարծվում էր տաղադրմության կայծը.
նա աշխատում էր համառորեն, կարգում էր
և շարունակ մտածում իր տպագրւոյի մա-
սին: Մի օր նա վճռեց դիմում տալ և ընդուն-
վել Երևանի հրամանատարական դպրոցը:
Սակայն անհրաժեշտ էր որոշ քննություն
բռնել կարմիր հրամանատարներ պատրաս-
տող ուսումնական հաստատության մեջ
տեղ գրավելու համար: Համառ աշխատան-
քով և ինքնակրթությամբ Անդրանիկին
հաջողվեց մտնել հրամանատարական դըպ-
րոցը 1923 թվին:

Ռազմական դպրոցի դասընթացը հաջո-
ղությամբ ավարտելուց հետո նա նշանակ-
վեց դասակի հրամանատարի օգնական
Հայկական դիվիզիայի զորամասերից մե-
կում: Սակայն ստացած ռազմական կրթու-
թյունը չէր բավարարում երիտասարդ, ըն-
դունակ հրամանատարին: Բախտը ժպտաց
նրան, և Անդրանիկին բազմակից թըր-

լիսի՝ ռազմական ավելի բարձր դպրոց, որտեղ նա ստացավ ռազմա-քաղաքական պատրաստություն: 1927 թվին Անդրանիկ Ղազարյանը նշանակվեց վաշտի հրամանատար և քաղաքական ղեկավար: Ռազմական մաներների ժամանակ վաշտապետ Ղազարյանն աչքի ընկավ իր զորամասի մարտիկների տոկունությամբ, ռազմական և քաղաքական լավ պատրաստությամբ: Երիտասարդ հրամանատարն առանձին ուշադրություն էր դարձնում սպորտի—ֆիզիկական կուլտուրայի վրա և կոմիում էր իրեն ու իր մարտիկներին: Փուտրոլի մրցումներին նա միշտ գրավում էր առաջնակարգ տեղերից մեկը:

Ֆիզիկական դաստիարակությունը հրակայական նշանակություն ունեցավ մարտիկների ռազմական պատրաստությունը կատարելագործելու համար: Ահա թե ինչու հրամանատար Ղազարյանն իր զբաղմունքների մեջ հատուկ տեղ էր հատկացնում ֆիզկուլտուրայի գործնական և տեսական հարցերին:

«Որքան շատ քրտինք վարժության ժամանակ, այնքան քիչ արյուն՝ մարտում»։ Եվ Մնդրանիկ Ղազարյանը խստությամբ հետևում էր ռազմական այդ իմաստուն սկզբունքին։ Նա ինքն օրինակ էր հանդիսանում հրթերի ժամանակ շարքայինների հետ համահավասար, կրելով ռազմական լրիվ հանդերձանք և սուրառազնություն, հետիոտն անցնելով մեծ տարածություններ, վարժեցնելով իրեն ու իր մարտիկներին տոկունության և դիմացկունության։ Որպես խստապահանջ հրամանատար, նա աչալուրջ հսկում էր իր մարտիկների ռազմական կարգապահության և վարքի վրա։ Նա ամեն առավոտ ստուգում էր իր զորամասը, յուրաքանչյուր մարտիկի ռազմական պատրաստության աստիճանը, օգնում էր ետ մնացողներին՝ հասնելու առաջավորներին։ Ռազմական տակտիկայի հետ միասին նա անդուլ կերպով ուսումնասիրում էր ռազմական տեխնիկան, զենքի բոլոր տեսակները, չբավականանալով միայն հետևակային զինքով։ Իր ժրաջանության,

համառ աշխատանքի շնորհիվ ընկեր Ղազարյանը գրավեց բարձր հրամանատարության ուշադրությունը: Մի քանի տարվա ընթացքում նա ստացավ պաշտոնի բարձրացումներ և նշանակվեց Հայկական դիվիզիայի շտաբի 4-րդ բաժնի պետ, այնուհետև հրաձգային գնդի շտաբի պետ և գնդի հրամանատար մինչև 1937 թիվը:

Այդ շրջանի նրա աշխատանքի, նրա անսպառ եռանդի, համեստ, ընկերական բնավորության մասին են խոսում նրա բոլոր զինակիցները — մայոր Զաքարյանը, կապիտան Քրմոյանը և ուրիշները, որոնք երկար տարիներ աշխատել են նրա հետ Հայկական դիվիզիայում:

Սակայն մի առժամանակ նա ստիպված էր թողնել անմիջական ծառայությունը զորամասում: 1938—39 թ. թ. ուսումնական տարում, այդ ժամանակ արդեն մայորի կոչում ստացած ընկեր Ղազարյանը նշանակվում է ոչ նվազ պատվավոր մի պաշտոնի — նա զբաղվում է Հայաստանի Պետհամալսարանի ռազմական ամբիոնը որպես

ամբիոնի վարիչ և դասախոս: Պետհամալսարանի պրոֆեսորա-դասախոսական կազմը և այդ շրջանի ուսանողությունը մեծ գովեստով են խոսում Անդրանիկ Ղազարյանի մասին, որպես լավագույն ուղղական դեկավարի, որ Համալսարանն ունեցել է երբևե: Եվ երբ 1939 թվի սեպտեմբերին Կարմիր Բանակի բարձր Հրամանատարությունը կրկին կանչեց նրան ուղղական ծառայության, Պետհամալսարանը ափսոսանքով բաժանվեց իր ուղղական հմուտ և եռանդուն դեկավարից: Սակայն հայրենիքը նրա կարիքն ունեւր երկրի պաշտպանության ավելի կարևոր պոստում:

Սովետական Միությունը գտնվում էր մեծ իրադարձությունների նախօրյակին. հրամանատարական կոփված կադրերը ծառայության էին կանչվում պատրաստվելու զալիք մարտերի համար: Մայր Անդրանիկ Ղազարյանը նշանակվեց Կույբիշևի ՊԱՁԸ-Ավիաֆիմի մարզային խորհրդի նախագահ: Այդ պաշտոնում նա մնաց մինչև Հայրենական պատերազմի սկիզբը: 1941 թ.

օգոստոսին մայր Անդրանիկ Ղազարյանի
իր զորամասի հետ մեկնեց ռազմաճակատ:
Նույն ամսին Խարկովից գրած նամակում
նա հաղորդում է լակոնական ոճով. «Ես
արդեն անցել եմ առաջին գիծը»:

Կատաղի մարտեր էին ծավալվում Ուկ-
րաինայի տափաստաններում:

Մայր Անդրանիկ Ղազարյանի գունդը
թշնամու հետ առաջին անգամ հանդիպում
ունեցավ 1941 թվի օգոստոսի 15-ին: Գուն-
դը բաղկացած էր մեծ մասամբ Դոնբասի
բանվորներից: Սովետական հայրենիքի հա-
մար ծանր օրեր էին: Անդրանիկ Ղազար-
յանի առջև խնդիր էր դրված ինչ գնով էլ
լինի պաշտպանել Դնեպրի կամուրջներից
մեկը, որով պետք է անցնեին նահանջող
սովետական զորքերը: Երեք օր անընդհատ
կատաղի մարտեր մղելով թշնամու գերա-
կշռող ուժերի դեմ, Ղազարյանի գնդին հա-
ջողվեց պահել կամուրջը: Զորրորդ օրը նա
անցավ հակազրոհի և պայթեցնել տվեց

կամուրջը: Հակառակորդը 5—6 օր չկարողացավ անցնել Դնեպրն այդ ճակատամասում:

Երբ սովետական զորամասերն անցան Դնեպրի արևելյան ափը և նոր դիրքեր գրավեցին, գետի բազմաթիվ կղզիներից մեկի զինապահեստներում մնաց հսկայական քանակությամբ վառուղ: Մայրը Անդրանիկ Ղաղարյանի մարտիկները երկու օր շարունակ համառ կռիվներ մղեցին այդ կղզու համար և վերջիվերջո կարողացան պայթեցնել զինապահեստները, որպեսզի դրանք չանցնեն թշնամու ձեռքը:

1941 թվի սկստեմբեր ամսին Անդրանիկ Ղաղարյանի գունդն արյունահեղ մարտեր մղեց Փաշիստական հորդանների դեմ ուկրաինական մի մեծ քաղաքի փողոցներում: Մարտերը տևեցին 13 օր: Սակայն սովետական զորքերն ստիպված էին թողնել այդ քաղաքը: Մարտերը տեղի էին ունենում քաղաքի ծայրամասերում: Թշնամու տանկերը և հրետանին կրակի տարափ էին տեղում սովետական մարտիկների վրա:

Բայց Անդրանիկ Ղազարյանի քաջերը
 նոնականերով կովում էին զրահապատ հրեշ-
 ների դեմ: Երբ թշնամու տանկերից ութը
 խփվեցին, նրանց շարասյունը կանգ առավ:
 Մերձք խրամատավորվեցին և շարունա-
 կեցին հերոսաբար ետ մղել թշնամու կա-
 տաղի դրոհները: Սակայն հակառակորդի
 ուժերը գերակշռում էին: Այդ օրերին մայոր
 Անդրանիկ Ղազարյանին վիճակվեց մաս-
 նակցել և ականատես լինել աշնապիսի դըր-
 վագներին, որոնց նկարագրությունը վեր է
 խոսքի և գրչի ուժից: Կարմիր Բանակի
 զարամասիրը հարկադրված էին այդ ժամա-
 նակ թշնամուն թողնել մեր հարազատ
 գյուղերից և քաղաքներից շատերը: Կար-
 միր մարտիկների սրտից արյուն էր հոսում,
 բայց նրանք պետք է կատարեին զին-
 վորական հրամանը— ժամանակավորապես
 թողնել մեր տերիտորիայի մի մասը՝ թշնամու
 կենդանի ուժերը և տեխնիկան ոչնչացնելու
 համար:

Եվ ահա, Անդրանիկ Ղազարյանին վիճակ-
 վեց թշնամուն թողնել սովետական մի

մեծ քաղաք՝ պատմական Դնեպրի ափին։ Այդ օրը նա իր կյանքում երբեք չի մոռա-
նա։ Նա վճռեց ամենավերջինը հեռանալ
քաղաքից։ Մարտերը շարունակվում էին
արևմտյան ծայրամասում, սովետական զոր-
քերն արդեն հեռացել էին։ Ղազարյանը
չորս ուես մարտիկների հետ միասին պատ-
րաստվում էր նույնպես թողնել քաղաքը,
երբ գերմանական ավտոմատավորները նկա-
տեցին նրանց ընդամենը 50 մետր հեռա-
վորության վրա։ Փաշիստական ավտոմա-
տավորներից մեկը հրդեհի հրացուքի լույ-
սով տեսավ սովետական հրամանատարին և
նրան ուղեկցող կարմիրբանակայիններին։
Լսվեց մի կրակահերթ։ Ղազարյանի մար-
տիկներից երեքն սպանվեցին, իսկ ինքը
վիրավորվեց երեք տեղից և ընկավ ուշա-
գնաց։ Չորրորդ մարտիկը կարծելով, որ
գնդի հրամանատարն սպանված է, թողեց
ու անհետացավ խավարի մեջ։

Երբ ուշքի եկավ, Անդրանիկը գտավ ի-
րեն Դնեպրի ափին, գլուխը սառը ջրի մեջ։

ըստ երևութին նա մոտեցել էր գետին
իրեն այրող ծարավը հաղեցնելու համար:

Այդպես անցան ժամեր: Հանկարծ նա լսեց
ռուսերեն խոսակցության ձայներ: Այդ
Ղաղարյանի զորամասի մարտիկներն էին,
որոնք 7—8 հոգով վերադարձել էին տա-
նելու գնդի հրամանատարի «գիսկը»:

Թշնամին արդեն անցել էր նրանց
վրայով և խորացել 15—20 կիլոմետր: Սո-
վետական այդ մի բուռը քաջերը գտնվում
էին նրա թիկունքում: Անդրանիկը ձայն
սովեց: Մարտիկները ճանաչեցին նրան և
չափազանց ուրախացան, տեսնելով, որ
իրենց հրամանատարը կենդանի է: Նրանք
վերցրին Անդրանիկին ձեռների վրա և
վճռեցին ինչ գնով էլ լինի հասցնել նրան
մինչև զորամաս: Բայց լինչպես: Հանկարծ
պատահեց այն, ինչ սովորական պայման-
ներում կարող է «հրաշք» կամ արկածային
վեպի դրվագ համարվել:

Գիշեր էր: Խճուղու վրա երևաց մի բեռնա-
տար մեքենա. դա ֆաշիստական ավտոմո-

41823
H
2002
ՀՀ

բիւ էր: Երբ մոտեցաւ, սովետական մարտիկները նկատեցին նրա մեջ նստած 6—7 գերմանացի ավտոմատավորներ: Մի միտք կայծակի նման փայլատակեց ոռւս քաջարի մարտիկներին պիտու: Նրանք նշաններով կանգնեցրին գերմանական ավտոմոբիլը: Շոֆերը կարծեց, որ իրենցից են. մերոնք նրան խեղդեցին հենց ղեկի մոտ, մյուս հիտլերականները շշմած դես ու գեն ընկան: Մաքրելով նրանց հաշիվը ևս, Ղազարյանի մարտիկները, որոնցից մեկը շոֆերություն գիտեր, իրենց հրամանատարի հետ միասին գերմանական մեքենայով սլացան դեպի արևելք, թշնամու գիրքերի միջով:

Այդ գիշեր Անդրանիկ Ղազարյանը ծնվեց երկրորդ անգամ: Նրա կյանքը փրկեցին ոռւս ժողովրդի քաջարի որդիները, իրենց սեփական կյանքը վտանգի ենթարկելով: Դա սովետական մարտիկների դեպի իրենց հրամանատարն ունեցած սիրո և հավատարմության, ինչպես և սովետական ժողովուրդների եղբայրության ամենավառ ապացույց-

ներից մեկն է, որ երբեք չեն կարող հաս-
կանալ հիտլերյան ճիվաղները:

Հիշելով իր կյանքի համար վճռական
նշանակություն ունեցող այդ դրվագը,
գեներալ-մայոր Անդրանիկ Ղազարյանն
ակամա մտաբերում է մի խոսակցություն,
որ նա ունեցել է 1941 թվի վերջերին մեր
ձեռքը գերի ընկած գերմանացի մի գնդա-
պետի հետ: Այդ ժամանակ հիտլերական-
ներն իրենց պահում էին գոռոզ և անբար-
տավան՝ նույնիսկ գերի վիճակում: Հիմա
ներանք այլ են, կարծիր Բանակի հռեթկու
հարվածների տակ թափվել է նրանց փե-
տուրը:

Գերմանական այդ գերի գնդապետին
բերին այդ ժամանակ դեռևս մայոր Ղազա-
րյանի ըլինդաժը: Մայորը ճաշում էր, նա
առաջարկեց գերմանացուն նստել և մաս-
նակցել ճաշին: Հիտլերականը չհրաժարվեց:
Հանկարծ նա դարձավ դեպի սովետական
հրամանատարը և հարցրեց.

— Դուք ի՞նչ ազգից եք:

— Ռուս եմ, — պատասխանեց Անդրանիկը:

—Ո՛հ, դուք ոուս չեք, այլ կովկասցի, ես
եղեկ եմ այդ գեղեցիկ երկրում,—ասաց գեր-
մանական գնդապետը:

—Այո, կովկասցի եմ, ադրբեջանցի,—
պատասխանեց Ղազարյանը:

—Ո՛հ, դուք հայ եք կամ վրացի:

—Այո, հայ եմ, ի՞նչ եք ուզում,—խո-
սեց սովետական հրամանատարը արդեն
ձանձրացած այդ «հարցաքննությունից»:

—Դուք գիտե՞ք, որ Անդրկովկասը շուտով
լինելու է վտանգի տակ մեր զորքի
առաջխաղացման հետևանքով,—շարունա-
կեց հիտլերականը,—եթե դուք իսկական
հայրենասեր եք, ինչո՞ւ չեք գնում պաշտպա-
նելու ձեր սեփական հայրենիքը—Հայաս-
տանը:

Այս անգամ սովետական հրամանատարի
պատասխանը եղավ կարճ և պատկերավոր,
ավելի շուտ մի ֆորմուլայի ձևով, որ լի-
ովին հասկանալի է միայն սովետական
մարդուն.

—Այո, իմ հայրենիքը վտանգի տակ է,
դրա համար էլ ես Հայաստանը պաշտպա-

նուժ եմ Ուկրաինայում, — հասկացե՛ք, եթե
կարող եք:

Հազիվ թե տխմար ֆաշիստի գլուխը
մտնէր մեզ համար շատ պարզ հայրենա-
սիրության այդ պատկերավոր ֆորմուլան,
որը խտացնում է սովետական ազատ ժո-
ղովուրդների ստալինյան բարեկամության
գաղափարը:

Իրենց սիրելի հայ հրամանատարին ուժս
մարտիկներն ապահով հասցրին զորամաս —
սանիտարական դումարտակը: Շուտով Անդ-
րանիկին մեքենայով ուղարկեցին Գեոր-
գեսկ. այստեղ հոսպիտալում ծանր վիրավոր
հրամանատարը գտավ վերին աստիճանի
ուշադիր վերաբերմունք և հոգատարություն:
Տեղացի հայերն այցելում էին հայրենակից
հրամանատարին և նվերներով ու խնամքով
շրջապատում նրան: Երբ մի փոքր ապա-
քինվեց, նա խնդրեց իրեն ուղարկել Երևան՝
ազգականների մոտ բուժումն ավարտելու
համար: Ուրի, թևի և ուսի վերքերը լա-
վացել էին, միայն մնացել էր թիամեջքի
դնդակը, որը հանելու համար պահանջվում

էր լուրջ օպերացիա: Սակայն սովետական հմուտ վիրաբուժներն այնպես հանեցին այդ դնդակը, որ ինքն էլ չիմացավ՝ առանց թըմ-րեցնելու, ինչպէս վիրավորին դրադեցնելով խոսակցությամբ:

Երևանում փոխգնդապետ Ղազարյանը մնաց մինչև 1941 թ. դեկտեմբերի 10-ը: Սակայն մարտերում կոտորած սովետական հրամանատարը ձգտում էր դեպի ռադմաճալատ: «Հանգստանալու ժամանակ չէ, — ասում էր նա բարեկամներին, — պետք է շտապել այնտեղ, ուր որոշվում է մեր երկրի բախտը»:

Մեր Հայրենիքի համար ահեղ օրեր էին, սովետական հերոսական ժողովուրդը և պանծալի Կարմիր Բանակը դյուցազնական արիությամբ պաշտպանում էին հայրենի հողի ամեն մի մետրը:

Փոխգնդապետ Ղազարյանը մեկնեց Մոսկվա, այնտեղից Կուլբիշև, նշանակվեց Ռբրիգադայի շտաբի պետ, հետագայում բրիգադայի հրամանատար, որը նոր էր կազ-

մակերպվել սիրելիքի մարտիկներին: 1942 թ. սկզբից այդ բրիգադան գործում էր Բըրյանսկի ռազմաճակատում, որտեղ ստեղծված էր թշնամու համար անմատչելի պաշտպանության գիծ: Փոխգնդապետ Ղազարյանի մարտիկները արիաբար պաշտպանեցին այդ բնագիծը ամիսներ շարունակ: Ու բանակի Ռազմական խորհուրդը երկու անգամ գրավոր շնորհակալություն հայտնեց ընկեր Ղազարյանին նրա բրիգադայի հաջող գործողությունների համար:

1942 թվի սեպտեմբերին «Իզվեստիա»-յի ռազմական թղթակիցն այցելեց ընկեր Ղազարյանի զորամասը և գործող բանակից գրեց մի հոդված «Առաջավոր խրամատում» վերնագրով, որ սկսվում է այսպես.

«Մենք չենք հանդուրժում անդորրությունը, դա հազստացնում է և դա վտանգավոր է»,—ասում է գնդապետ Ղազարյանը:

«Ընկեր Ղազարյանի հրամանատարությամբ գործող զորամասում օր չի անցնում, որ մարտիկները չանհանգստացնեն թշնա-

մուն: Մերթ հետախուզություն են կազմակերպում, մերթ «լեզու» բռնում, կամ թե մի խումբ կտրիճներ հանկարծակի գրոհում են հակառակորդի խրամատներին, բլինդաժների կամ դզոտների վրա: Դրա համար էլ այդ զորամասը որպես օրինակ են բերում մյուսների համար: Նրա ամբողջ անձնակազմին հայտնված է շնորհակալություն: Համեմատաբար խաղաղ այդ ճակատամասում զորամասը, շնորհիվ իր «անհանգիստ» բնավորության, սեպտեմբեր ամսի 15 օրվա ընթացքում ոչնչացրել է 500 գերմանացի, գրավել է հարուստ ավար, ձեռք է գցել կարևոր փաստաթղթեր, ըստ որում ինքը համարյա ոչ մի կորուստ չի կրել:

Գնդապետ Ղազարյանի այդ «անհանգիստ» մարտիկները շատ անախորժություններ են պատճառել հիտլերյան ավազակներին նույնիսկ այն օրերին, երբ Սովետական Ինֆորմբյուրոն հաղորդում էր, թե այսինչ ճակատում առանձին փոփոխություն տեղի չի ունեցել: «Իզվեստիա»-յի հատուկ թղթակիցը զրուցեց զորամասի

հրամանատարի և շարքային մարտիկների հետ: Նրանք պատմեցին հերոսական գործերի, խիզախ ու հանդուգն ելույթների, հետախուզական հնարամիտ և ճարպիկ արշավանքների մասին: Ռուս մեծ ժողովրդի քաջարի որդիներից մեկը—սիրիբցի շարքային մի մարտիկ, արտահայտելով ամբողջ զորամասի անսոսան վճռականությունը, անխախտ համոզմունքով ասաց թղթակցին.

—Ո՛չ, գերմանացու ուժից վեր է հանել մեզ այս բնագծից:

* * *

Ռազմական այդ հաջող գործողությունների համար Պաշտպանության ժողկոմի հրամանով գնդապետ Ղազարյանի բրիգադան վերաժվեց դիվիզիայի և 1942 թվի հոկտեմբերին նա նշանակվեց դիվիզիայի հրամանատար: Դա 74-րդ պանծալի դիվիզիան էր, որի մասին նշեց մեծ Ստալինը Դեանայի ճակատամարտի ժամանակ:

* * *

Ռազմաճակատի հարաբերական «անգորբռությունը» երկար չտևեց: Սկսվեց

սովետական զորքերի 1942—43 թ. թ. ձմեռային կամպանիան: Կարմիր Բանակը հարձակման անցավ լայն ճակատով: Այդ մարտերում գնդապետ Ղազարյանի ղեկիչիան ծավալեց մարտական իր բոլոր ունակությունները, իսկ հրամանատարը ցույց տվեց իր հմտությունն ու արիությունը որպես ռազմական խոշոր միավորման հրամանատար: 1942—43 թ. թ. ձմեռային կամպանիայի ընթացքում միայն Ղազարյանի ղեկիչիան ազատագրեց ավելի քան հազար բնակավայր, որոնց թվում չորս քաղաք—Մալոտրխանգելսկի, Կրոմա և այլն: 1943 թվի փետրվարի 14-ին նա պարզեցատրվեց Կարմիր Դրոշի շքանշանով, իսկ 1943 թվի փետրվարի 22-ին ՍՍՌՄ Ժողկոմսովետի որոշմամբ ընկեր Անդրանիկ Ղազարյանին շնորհվեց Կարմիր Բանակի գեներալ-մայորի կոչում:

1943 թվի ապրիլի 15 թվակիր նամակով գեներալ-մայոր Ա. Ղազարյանը գրում է իր մոտիկ ազգականին. «Մինչև հիմա ձեզանից թաքցրել եմ, հիմա գրում եմ, որ

նորից երկու տեղից վերաժողոված հմ
եղեի...»:

Երկու ամիս հետո գրած նամակում կար-
դում ենք. «Ես գտնվում եմ աշտուղ, որ-
տեղ հուլիսի 5-ին սկսվեցին վճռական մար-
տերը»:

Օրյոլի և Բելգորոդի համար մղված հե-
րոսական մարտերի օրերն էին: Կարմիր Բա-
նակը ստալինյան ստրատեգիական հան-
ճարեղ պլանով խորտակեց գերմանացիներին
այդ հզոր պլացդարմը:

Հիտլերականների ամառային հարձա-
կումը խեղդվեց իրենց սեփական արյան
մեջ: Օրյոլի այդ նշանավոր ճակատամար-
տի ժամանակ գեներալ-մայոր Ղազարյանի
դիվիզիան գրավում էր այդ քաղաքի հարա-
վում անկյունաձև երկու կիլոմետրանոց
մի նեղ ճակատամաս: Թշնամին այդ փոքր
տարածության վրա նետեց ավելի քան
150 տանկ: Մեծ կորուստների գնով հակա-
ռակորդին հաջողվեց ձեղքել սովետական
պաշտպանության այդ գիծը մոտ մեկ կի-
լոմետր խորությամբ: Սակայն Ղազարյանի

ապաները և մարտիկները կռվեցին առյուծ-
 ների նման: Մի օրում նրանք 13 անգամ
 հակադրոհի անցան: Գիներալն անձամբ զե-
 կավարում էր այդ գործողությունները: Վեց
 օր ու գիշեր մերոնք ոչ քնում էին, ոչ ուտում:
 Թշնամու հարձակումը կասեցվեց: Յոթերորդ
 օրն ընկեր Ղազարյանը հեռադիտակով տե-
 սավ, որ թշնամին խրամատավորվում է,
 նշանակում է նա անցնում է պաշտպա-
 նության: «Իմ ուրախությանը չափ չկար»,—
 խոստովանում է սովետական զեներալը:
 Սակայն դրանով չէր կարելի հանգստանալ:
 Չպետք է թույլ տալ, որ թշնամին խրա-
 մատավորվի, ամրացնի իր դիրքերը: Սովե-
 տական բարձր հրամանատարությունը կար-
 գադրեց 15 բոպեից անցնել ընդհանուր հար-
 ձակման: Թշնամին կատաղի դիմադրու-
 թյուն էր ցույց տալիս, սակայն ոչ մի բան
 չէր կարող դիմանալ սովետական քաջերի
 միահամուռ, սրընթաց գրոհին: Հիտլերա-
 կանների համառ դիմադրությունն ընկճվեց
 և մի քանի ժամվա ընթացքում վերականգ-
 նվեց 6 օր առաջ եղած դրությունը, թըշ-

նամին ետ շարտվեց դեպի իր ելման դիրքերը:

Այնուհետև հաջողութեամբ շարունակվեց սովետական զորքերի հարձակումը: Ազատագրվեցին Օբյուկ և Բելգորոդ քաղաքները: Այդ ճակատամարտերում հսկայական դեր խաղաց մեր հռչակավոր հրետանին, որի հուժկու հարվածների տակ ջարդ ու փշուր էին լինում ֆաշիստների գովաբանած «վազրերն» ու «հովազները»:

«Առհասարակ չափազանցված է այդ «վազր» կոչված տանկերի նշանակութունը, — ասում է գեներալ-մայոր Ղազարյանը, — դրանք միայն հեռվից են սարսափելի թվում սխալ պատկերացման կամ վախկոտների առասպելական պատմութունների շնորհիվ: Սովետական դիտութունը գտել է այդ տիպի տանկերը շարքից հանելու էֆեկտիվ հրետանային միջոց՝ ռազմական մի գաղտնիք, որն իմանալու համար շատ բան կտար նենգ ու ստոր թշնամին: Բացի այդ՝ մեր մարտիկները հաճախ ձեռնամարտի են բռնվում այդ զրահապատ հրեշների դեմ և

միայն նռնակներով մաքրում նրանց հաշիվը, որովհետև մոտիկից այդ տանկերը սարսափելի չեն»:

Օրյուլի ճակատամարտը պատմության մեջ կմնա որպես սովետական զենքի մեծագույն հաղթանակներից մեկը՝ ընկեր Ստալինի ստրատեգիական հանճարեղ պլանի փայլուն իրագործումը:

Այդ մարտերում գեներալ-մայոր Ղազարյանը նորից վիրավորվեց, բայց նրա կուրծքը զարդարվեց Կարմիր Դրոշի մարտական երկրորդ շքանշանով: Նա իր աղգականներին ոչինչ չի զրուժում այդ վիթխարի ճակատամարտի մասին, միայն հակիրճ խոսքերով հաղորդում է. «Ես նորից վիրավորվեցի, զրկվեցի ձախ աչքից...»:

Երկու ամիս նա ստիպված էր պառկել հոսպիտալում. «Ես նորից երկու ամիս հիվանդանոցումն էի, հիմա լավ եմ և գտնվում եմ գործող բանակում... Գործերը լավ են գնում»: Այս համառոտ բացիկին հաջորդում է մի ուրիշը. «Աչքս բոլորովին լավացել է, հիմա էլ աջ ձեռքս է թեթև վիրա-

վորված, բայց ոչինչ, անցնում է, ինչպես
տեսնում ես, անգամ գրում եմ, թեև մի
քիչ ցավ եմ զգում:

Սակայն հանգստի մասին ոչ մի խոսք:
Մարտական գեներալը, հայ ժողովրդի հա-
վատարիմ և քաջարի զավակը, իր պանծալի
զորամասի՝ 74-րդ հրաձգային դիվիզիայի
գլուխն անցած՝ շարունակում էր առաջ
շարժվել դեպի արևմուտք:

Գեներալ-մայոր Ղազարյանի դիվիզիան
առաջադրանք ստացավ թշնամու համար
հանկարծակի, սրընթաց գրոհով անցնել
Դեմնա գետը: Երբ սովետական զորամա-
սերը մոտեցան Դեմնային, զգացին, թե
նրքան դժվար է առանց տեխնիկական
հարմարութունների — պոնտոնների, կա-
մուրջների և այլ միջոցների՝ անցնել այդ
բավական լայն գետը: Գեներալի օգնական-
ներից ոմանք ասում էին, որ այդ համարյա
տնհնար է: Սակայն ընկեր Ղազարյանը
վճռել էր, ինչ գնով էլ լինի, կատարել

մարտական հրաժանը: Նա հրամայեց իր
գնդերից մեկին բարձրանալ գետի ուղղու-
թյամբ դեպի հյուսիս և գրավել հակառա-
կորդի ուշադրությունը: Փոխադրական բո-
լոր միջոցները տրամադրվեցին այդ գնդին,
որը մոտ 20 կիլոմետր դեպի հյուսիս շարժ-
վելով՝ իր վրա կենտրոնացրեց թշնամու
ուժերը: Այդ ժամանակ գեներալ-մայոր Ղա-
զարյանը պրիմիտիվ միջոցներով — ձկնոր-
սական նավակներով և այլն մի գունդ դոր-
քով անցավ գետը խավարի քողով ծածկ-
ված: Հակառակորդը նկատելով այդ՝ ան-
ցավ հակադրոհի: Գետի արևմտյան ափին
գտնվում էր ուկրաինական մի մեծ գյուղ:
Անհրաժեշտ էր հակառակորդին դուրս քշել
այդ հենակետից: Ընկեր Ղազարյանը, ձի
նստած, անձամբ ղեկավարում էր իր մար-
տիկների գործողությունները: Մի գումար-
տակի ուժերով նա գրոհեց այդ գյուղի վրա
և գրավեց նրա կեսը, որը դարձավ հենա-
րան: Հրետանի չունենալը դժվարացնում էր
սովետական մարտիկների գործը: Հիտլերա-
կանները, ամրացած գյուղի քարաշեն եկե-

դեցում, գնդացրային ուժեղ կրակ էին վարում: Գնեերալի տակի ձին սպանվեց, իսկ օրդինարեցը վիրավորվեց: Պետք էր թշնամուն դուրս քշել հկեղեցուց: Կես գիշերին 16 կարմիր բանակայիններ կարողացան ներս թափանցել հկեղեցին և ոչնչացնել այնտեղ բուն դրած հիտլերականներին: Ութ օր անընդհատ սովետական քաջարի մարտիկները մնացին հկեղեցում, կտրված մեր զորքերից, մինչև որ մերոնք գրավեցին ամբողջ գյուղը: Գնեերալը հեռադիտակով հետևում էր սովետական խիզախների այդ անհավասար պայքարին, որը հուզիչ է իր դրամատիկ վեհաթյամբ: Նրբ մերոնք մտան հկեղեցին, տեսան, որ 16 հոգուց կենդանի են մնացել միայն երկուսը. մյուսներն ընկել էին հերոսի մահով:

Գնեերալ-մայոր Անդրանիկ Ղազարյանը պատվով կատարեց մարտական առաջադրանքը, ստեղծված էր ամուր պլացդարմ Դեսնայի արևմտյան ափին, հնարավորութուն տալով սովետական ավելի մեծ զորա-

մասերի այդ ճակատամասում հաջողությամբ
անցնել Դեանա գետը:

N բանակում տարածվեց Ղազարյանի
մարտիկների քաջագործության հաժքովը:
Բանակի Ռադակաան խորհուրդը բաց թողեց
հատուկ թուղթիկ, ուղղված մարտիկներին
և սպաներին. բերում ենք մի քաղվածք
այդ մարտական թերթիկից.

«Առաջ դեպի արևմուտք.

Համարձակ հաղթահարեցեք ջրային
արգելքները ինչպես Ղազարյանի և Գուդ-
զի քաջարի մարտիկները...

Մարտական բարեկամներ.

Կարմիր դյուցազունների հուժկու հար-
վածների տակ ընկավ թշնամու ևս մի ամ-
բոց, որի վրա նա մեծ հույսեր էր դրել:
Մեր զորքերը զրոհով անցան Դեանա գետը
և գրավեցին Նովգորոդ-Սևերսկի մարզային
քաղաքը: Դեանա գետը սրընթաց և վճռա-
կան թափով անցնելու օրինակներ ցույց
տվին ընկ. ընկ. Ղազարյանի և Գուդզի
մարտիկներն ու սպաները. նրանց գերա-
զանց գործողությունները նշեց իր հրամա-

նում Գերագույն Գլխավոր Հրամանատար,
Սովետական Միության Մարշալ ընկեր
Ստալինը...

Անցեք գետերը նույնպես արագ և հմուտ,
ինչպես ընկ. ընկ. Ղաղարյանի և Գուդզի
պանծալի ռազմիկները...

Ընկերներ.

Մեր առջևն է մեր պարծանքը—Դնեպո-
րը... Բանակի Ռազմական խորհուրդը շնոր-
հավորում է ընկ. ընկ. Ղաղարյանի և
Գուդզի զորամասերի քաջարի ռազմիկներին
Դեսնայի վրա տարած փայլուն հաղթանակի
առթիվ և կոչ է անում մեր բանակի մար-
տիկներին ու սպաներին հմուտ և վճռական
կերպով հաղթահարել ջրային խոչընդոտները,
ջախջախել թշնամուն և մաքրել մեր սքան-
չելի հայրենիքը հիտլերյան հորդաններից:

Ավելի ուժեղ գրոհը,

Ավելի հուժկու հարվածը թշնամուն:

Բանակի Ռազմխորհուրդ:

Սովետական ռազմիկի և հայրենասերի
համար չկա ավելի բարձր պատիվ, քան
արժանանալ մեր մեծ զորավարի, Սովետա-

կան Միության Մարշալ ընկեր Ստալինի շնորհակալությանը բովանդակ հայրենիքի անունից: Գիներալ-մայոր Անդրանիկ Ղազարյանն արժանացավ այդ բարձր պատվին: Նա ազնվությամբ և քաջությամբ կատարեց հայ ժողովրդի նվիրական պատվերը—չխնայել իր արյունը և իր կյանքը Սովետական հայրենիքի ազատության մեծ գործի համար:

Մեծ Ստալինը 1943 թվի սեպտեմբերի 16-ի իր պատմական հրամանով, սովետական այլ զորավարների շարքում, գիներալ-մայոր Ա. Ղազարյանին ներկայացրեց Սուվորովի շքանշանով պարգևատրվելու, նույն օրը ՍՍՌՄ Գերագույն Սովետի Նախագահության Հրամանագրով իրագործվեց Գերագույն Գլխավոր Հրամանատարի առաջադրանքը:

Դեսնայի և Դնեպրի միջև ընկած տարածությունը թափեցաբեմ դարձավ կատաղի մարտերի: Սովետական զորքերը Դեսնայի արևմտյան ափին ստեղծեցին հզոր պլացդարմ: Գետն անցած ծանր հրետանու և

տանկերի օգնութեամբ հաջողից թշնամուց
մաքրել այդ տարածութիւնը և խորտակել
գերմանական ամբողջութիւնները: Այդ մար-
տերի ժամանակ գերմանական մի արկի
պայթիւնից համարյա կուրացավ գեներալ-
մայոր Ղաղարյանի ձախ աչքը. ութ-ինը
օր նա ոչինչ չէր տեսնում, սակայն դիվի-
զիայի հրամանատարը շարունակում էր
դեկավարել իր մարտիկների հարձակումը:
Մոտ էր ուկրաինական մեծ գետը—Դնեպրը:

Գեներալ-մայոր Ղաղարյանն առաջա-
դրանք ստացավ հաղթահարել ջրային այդ
մեծ արգելքը: Նրա դիվիզիայի ճակատա-
մասուժ առաջինը Դնեպրն անցան 380
սովետական խիզախներ, որոնք իրենց դի-
վիզիայի փորձված և քաջ հրամանատարի
անմիջական դեկավարութեամբ, արհամար-
հելով վտանգն ու մահը, նետվեցին պատ-
մական գետի ալիքների վրա, օգտագոր-
ծելով գետանցի ամենահասարակ միջոց-
ները: Առաջինն անցնող մարտիկը ջրային
այդ հսկա արգելքը հաղթահարեց խոտով
լցված սլաշչ-պալատկայով, մյուսներն օգ-

տագործեցին գերաններ, գյուղական խրճիթ-
 ներից պոկված դռներ. ինքը գններալն ան-
 ցավ ձկնորսական փոքրիկ նավակով, որը
 տրամադրել էր նրան Ջերնիպովի մարդի
 կոլխոզի նախագահ Եմելյան իվանովը: Գե-
 ներալի հետ էին նրա օգնական գնդապետ
 Կուզնեցովը, փոխգնդապետ Ստաշեկը, մա-
 յոր Կոզլովը: Երբ գիշերով անցան մեծ
 գետը, մարտիկներն իսկույն հանպատրաս-
 տից բլինդաժներ շինեցին հրամանատար-
 ների համար, իսկ իրենք խրամատավոր-
 վեցին: Թշնամին չէր սպասում նման հան-
 դուհն մի քայլի: Երբ նա ուշքի եկավ, մեծ
 ուժեղ կենտրոնացրեց սովետական այդ մի
 բուռը քաջերի դեմ և անցավ գրոհի: Բարե-
 բախտաբար այդ ճակատամասում գերմա-
 նացիները տանկեր չուներին: Երկու օր ան-
 ընդհատ, գիշեր ու ցերեկ, գեներալ Ղազա-
 րյանի մարտիկները հերոսաբար դիմադրեցին
 հազարից ավելի հիտլերականների կատաղի
 գրոհներին, պաշտպանելով ընդամենը 300
 մետր տարածություն Դնեպրի աջ ափին:
 Ժամ առ ժամ նոսրանում էին սովետական

քաջերի շարքերը, բայց նրանք վճռել էին իրենց կյանքի գնով չղիջել թշնամուն Ուկրաինայի սրբազան գետի արևմտյան ափին իրենց նվաճած առաջին փոքրիկ պլացդարմը: Հայրենիքը նրանց առաջ դրել էր պատվավոր մի խնդիր, որ նրանք պետք է կատարեին իրենց արյան գնով: Նրբորդ օրը օգնության հասան սովետական թարմ զորամասեր և վերջնականապես ամրացրին ձեռք բերված պլացդարմը: 380 քաջարի ռազմիկներից կենդանի էին մնացել միայն 48 մարդ, ինքը՝ գեներալը վիրավորված էր աջ ձեռքից—դա նրա յոթերորդ վերքն էր Հայրենական պատերազմի ընթացքում, բայց մարտական գեներալը շարունակեց ղեկավարել իր մի բուռն քաջերի հերոսական մարտը մինչև վերջը:

Այդ ճակատամասում առաջինը Ղենպրն անցած 48 քաջերը, որոնց թվում նաև հայ ժողովրդի պանծալի պավակ գեներալ-մայոր Անդրանիկ Ղազարյանը, արժանացան Սովետական Միության Հերոսի բարձր կոչմանը:

Ղենպրի անցումը կմնա պատմության

մեջ որպէս սովետական զորքերի աննախ-
ընթաց մի սխրագործություն: Հիտլերական
«ռազմագետները» երբեք չէին սպասում,
որ սովետական զորքերը համարձակություն
կունենան առանց գետանցի տեխնիկական
անհրաժեշտ միջոցների—սլոնտոնների և
կամուրջների—անցնելու Նվրոպայի ամենա-
լայն գետերից մեկը: Նրանք ենթադրում
էին թերևս, թե սովետական հրամանատա-
րությունը կսպասի մինչև ձմեռ, երբ Դնեպ-
րը կսառչի, սակայն այս անգամ էլ գեր-
մանացիների հաշիմները սխալ դուրս եկան:
Նրանց հաշիմների մեջ չէր մտնում մեր
մարտիկների անօրինակ տոկունությունը,
անձնվիրությունը և հայրենասիրական խան-
դավառությունը:

* * *

Դնեպրն անցնելուց հետո գնհերալմայոր
Ղազարյանի գլխիղիան շարունակեց իր
մարտական հաջող գործողությունները: Կա-
տաղի մարտեր էին մղվում անտառապատ
մի վայրում ամբողջ 15—20 օր անընդհատ:
Թշնամին փորձում էր ամեն կերպ կասեց-

նել մեր զորքերի առաջխաղացումը: Նրան
 հաջողվեց հայտաբերել Ղազարյանի դիվի-
 ղիայի շտաբի տեղավորման վայրը և ուժա-
 կոծել այն: Արևիկը ընկնում էին շատ
 մոտիկ, նրանցից մի քանիսը պայթեցին
 հենց հրամանատարական բլինդաժի վրա:
 Այդ ժամանակ գեներալ-մայոր Ղազարյանը
 հեռախոսով խոսում էր գնդերից մեկի հրա-
 մանատարի հետ. նա արդեն երկու անգամ
 կանտուզիա էր ստացել ռումբի պայթյուն-
 ներից: Լավեց էլի մի ուժեղ պայթյուն:
 Գեներալը նկատեց, որ հեռախոսի լսափողի
 մեջ խոսող ձայնը հանկարծ կտրվեց: Շտա-
 բի պետ փոխգնդապետ Գիզադուլինը, որ
 նստած էր բլինդաժում նրա կողքին, հարց-
 րեց գեներալին, թե ինչո՞ւ նա չի պատաս-
 խանում հեռախոսով խոսող գնդի հրամա-
 նատարին: «Տեսնում եմ, որ շտաբի պետի
 շրթունքները շարժվում են, բայց ես ոչինչ
 չեմ լսում», — պատմում է ընկեր Ղազա-
 րյանը: Երրորդ կոնտուզիան խլացրել էր
 նրան: Սակայն սովետական գեներալը չէր
 ուզում թողնել իր զորքերի ղեկավարու-

թյունը, նա շարունակեց այդ դրությամբ
երկը օր մնալ մարտական պոստում:

Չորրորդ օրը նրա առողջական վիճակը
վատացավ. ուժեղ ցնցումից խախտվել էր
նրա հուժկու օրգանիզմը, օրական մի քանի
անգամ ուշաթափ էր լինում: Այլևս չէր
կարելի թողնել նրան այդ վիճակում: Գե-
ներալի օգնականները նրան ուժով նստեց-
րին մեքենա: Նա համարյա չզգաց, թե
ինչպես հասան Մոսկվա: Հոսպիտալում
գեներալ-մայոր Անդրանիկ Ղաղարյանը
հինգ օր շարունակ պառկեց համարյա ան-
զգա վիճակում, այդ ամբողջ ժամանակվա
ընթացքում նա ոչինչ չէր կերել: Էլիկարա-
կան բուժումն օգնեց: 16-րդ օրը նա զգաց,
որ լսողությունը քիչ-քիչ վերականգնում է:
Սովետական Միության Հերոսի կոչում ստա-
նալը նա իմացավ Հրամանագրի հրապարա-
կումից մի քանի օր հետո միայն: 1943 թվի
հոկտեմբերի 22-ին հինավուրց կրեմլի հըռ-
չակավոր զահլիճում Անդրանիկ Ղաղարյանը
ՍՍՌՄ Գերագույն Սովետի Նախագահու-
թյան Նախագահի ձեռքից ստացավ Լենինի

շքանշանը և Ոսկե Աստղ մեղալը: Այդ օրը
նրա կյանքի ամենանշանավոր օրն էր:

Մի ամիս Մոսկվայի հիվանդանոցում
պառկելուց հետո, Սովետական Միության
Հերոս, գեներալ-մայոր Անդրանիկ Ղազա-
րյանը ճանապարհ ընկավ դեպի Հայաստան—
պատմական Երևան, որտեղ նա անց է կաց-
րել իր կյանքի լավագույն տարիները, որ-
տեղ նրան զրկարաց սպասում էր իր հարա-
զատ ժողովուրդը, սպասում էին իր սիրելի
ազգականներն ու բարեկամները: Նա դալիս
էր Երևան անթառամ փառքով պսակլած,
և հայ ժողովուրդն ընդունեց նրան որպես
իր պանծալի որդուն, որն արդարացից
իրեն ծնունդ տվող ժողովրդի վռտահու-
թյունը, կատարեց նրա նվիրական պատ-
վածը, վրեժ լուծելով մեր ռխերիմ թշնա-
մուց, սրբորեն պահպանելով մեր քաջարի
նախնիների ավանդները:

Կարմիր Բանակի շարքային համիստ մար-
տիկից նա հասավ սովետական գեներալի և
Սովետական Միության Հերոսի պանծալի
կոչմանը: Այդ փառավոր ուղին նա անցել

է ամբողջ 23 տարի աճելով ու կոփվելով հերոսական Կարմիր Բանակի և Լենինի-Ստալինի մեծ պարտիայի շարքերում: Նա պատկանում է մարտերում կոփված սովետական լայն գեներալների թվին, որոնք իրենց ռազմական բարձր կոչմանն արժանացել են բացառապես իրենց տաղանդի, քաջության և արիության շնորհիվ: Հայրենական պատերազմի ահեղ մարտերում նա միշտ գտնվել է առաջավոր գծի վրա, անձամբ ղեկավարելով իր զորքերին, շատ հաճախ ահնհայտ վտանգի ենթարկելով իր կյանքը: Իր անձնական օրինակով նա ոգևորում է իր մարտիկներին, որոնք տեսնելով իրենց հրամանատարի անվնաս սառնասրտությունը և կորովի վճռականությունը նույնիսկ ամենածանր բոլորներին, խոյացել են առաջ և փայլուն հաջողություններ կատարել ռազմական դժվարին խնդիրներ:

* * *

Առնական ղեմքի շեշտված հայկական գծերով, միջահասակ և թիկնեղ այդ զին-

վորականն աչքի է ընկնում լեռնականի
պարզությամբ և համեստ, ընկերական
բնավորությամբ: Նա սիրում է իր հայրե-
նիքը, իր մայրենի լեզուն, հայ ժողովրդի
բազմադարյան կուլտուրան և արվեստը,
միաժամանակ սիրելով և բարձր գնահա-
տելով ավագ եղբայր ռուս մեծ ժողովրդի
լեզուն և հարուստ կուլտուրան: Սայաթ-
Նովայի, Րաֆֆու, Թումանյանի, Իսահա-
կյանի, Կոմիտասի հետ համահավասար հա-
րազատ են նրան Պուշկինը, Լերմոնտովը և
Չայկովսկին, հայ ժողովրդական մեղեդի-
ների հետ միասին՝ ռուսական խմբական
անսման երգեցողությունը, որ այնքան
սքանչելի կատարում են նրա մարտիկները,
շահելով առաջին մրցանակը բանակային
մրցման մեջ:

Մանկական տարիներից նրա իղձն է
եղել տեսնել իր հայրենիքը անգամ ու եր-
ջանիկ: Ռուս մեծ ժողովրդի օգնությամբ,
Հոկտեմբերյան Սոցիալիստական Մեծ ուսու-
լուցիչայի շնորհիվ, բազմաչարչար Հայաս-
տանն աղատագրվեց դարավոր ճնշումներից

և տառապանքներից: Սովետական ազատ
ժողովուրդների ստալինյան եղբայրությունն
այն վիճ դադափարն է, որի վրա հիմնված
է Սովետական Միության անսասանու-
թյունն ու անպարտելիությունը: Այդ գաղա-
փարի անձնվեր գինվորներից է Սովետա-
կան Միության Հերոս, զեներալ-մայոր
Անդրանիկ Ղադարյանը, որն իր հարազատ
երկրի մայրաքաղաքում և շրջաններում
աշխատավորների հետ ունեցած հանդիպում-
ների ժամանակ հայտաբարեց.

«Ամեն մի սովետական մարտիկի և սեր-
ժանտի, սպայի և զեներալի համար բնական
ցանկություն է տեսնել իր ազգը, իր ժողո-
վուրդն առաջավորների շարքում — թե՛ ռազ-
մաճակատում և թե՛ թիկունքում: Հայ ժողո-
վրդի զավակները ռազմաճակատում բարձր
են պահում իրենց հայրենիքի պատիվը,
իրենց քաջ նախնիների տրադիցիաները
և նույնը պահանջում են թիկունքի աշխա-
տողներից: Ամեն անգամ, երբ ես լսում էի,
թե հայ ժողովուրդը պատվով է կատարում
իր պարտքն ընդհանուր հայրենիքի հան-

դեպ, իմ սիրտը լցվում էր ազգային հպարտությամբ: Երբ «Պրավդա»-յում տպագրվեց Աղինի կոլխոզնիկների նամակը, և մենք իմացանք Պաշտպանության ֆոնդին նրանց հատկացրած 15 հազար վուլթ հացահատիկի մասին, հարևան զորամասում հավաքվեցինք 10—12 հայ հրամանատարներ: Բոլորի գիմքերը փայլում էին ուրախությունից, մենք պարծենում էինք Աղինի կոլխոզնիկներով, և մեր ուս ու եզրայրական այլ գինահիցներին ասում էինք, թե բոլորս էլ աղինցիներ ենք, թեև մեր մեջ կային գլխավորապես երևանցիներ, զարաբաղցիներ, զանգեզուրցիներ և այլն: Եթե այլ կերպ լիներ, հաղիվ թե մենք մեզ հայտարարեինք աղինցիներ»:

Սովետական գեներալի՝ բարեմիտ յուսմորով ասված այս խոսքերը նրա հայրենասիրության պարզ և անկեղծ արտահայտությունն է:

«Մի քանի շաբաթից ես դարձյալ կմեկնեմ ռազմաճակատ,— շարունակեց նա նույն անկեղծությամբ և պարզությամբ,— ինձ համարում են ջրային արգելքների հաղթահարման մասնագետ, թեպետև ես լիռնցի

եմ և լողալ չգիտեմ,—Թերեւս ինձ վիճակվի
անցնել ավելի մեծ և լայնահուն մի գետ
արեւմուտքում: Ես խոսք եմ տալիս իմ մեծ
հայրենիքին, իմ սիրելի հայ ժողովրդին, որ
հետեյալ հանդիպման ժամանակ ավելի
շատ բան կունենամ պատմելու մեր հերոս
մարտիկների քաջության և անձնվիրու-
թյան մասին և անձամբ իմ մասին: Որպես
հայրենիքին նվիրված ռազմիկ, իմ միակ
ցանկությունն է, որ օր առաջ ազատագրվի
մեր մեծ երկիրը գերմանական զավթիչ-
ներից: Մոտ է հաղթանակը, սակայն, ինչ-
պես ասում է մեր հանճարեղ զորավար
ընկեր Ստալինը, «Սովետական մարդկանց
վայել չէ կանգ առնել ձեռք բերվածի վրա,
արբենալ իրենց հաջողություններով: Հաղ-
թանակը կարելի է ձեռքից բաց թողնել,
եթե մեր շարքերում ինքնահանգստացում
առաջ գա»: Մեծ Ստալինի խոսքերը բո-
լորիս համար պետք է դառնան նշանաբան
գոլիք ահեղ մարտերին կադմ ու պատրաստ
լինելու համար:

«Ամեն մի հայի սրբազան պարտականու-

թյունն է, որտեղ էլ գտնվելիս լինի նա, պաշտպանել իր սիրելի հայրենիքը, նրա պատիվն ու անկախությունը, ոչինչ չխնայել նրա ազատության և անկախության համար: Մեզ համար չկա ավելի մեծ երջանկություն և պատիվ, քան պայքարել հանուն Սովետական Միության հզորության, հանուն Սովետական ազատ ժողովուրդների ստալինյան եղբայրության:

«Երբ հաղթանակից հետո Հայրենական պատերազմից տուն կվերադառնան մարտիկները, զավակները կհարցնեն իրենց հայրերին, թե ինչ են արել նրանք թշնամուն ջախջախելու համար: Ու նա, ով շատ բան կունենա պատմելու, իրեն կղգա անսահմանորեն հպարտ ու երջանիկ, մեծ հայրենիքի հանդեպ կատարած պարտքի գիտակցությամբ», — այսպես եղբայրակեց իր խոսքը հայ ժողովրդի պանծալի որդի, Սովետական Միության Հերոս, գեներալ-մայոր Անդրանիկ Աբրահամի Ղազարյանը:

Академия Наук Армянской ССР

Институт Истории

Боевые подвиги сынов Армении

В. ТЕРЗИБАШЯН

ГЕРОЙ СОВЕТСКОГО СОЮЗА

ГЕНЕРАЛ-МАЙОР

АНДРАНИК КАЗАРЯН

(На армянском языке)

Изд. АН Арм. ССР, Ереван, 1944

ՎՃ 00616 Պատվեր 10. Հրատ. 213. Տիրաժ 4000.
1,5 տպ. մամուլ, մամուլում 29720 տպ. նիշ:
Ստորագրված է տպագրության 15/V 1944 թ.

ՀՍՍՌ Գիտ. Ակադեմիայի 1-ին տպարան, Երևան.

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0035995

ԳԻՆԸ Յ-ՈՌՈՒՐ.
304,

